

Az MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Irodalomtudományi Intézet középtávú stratégiai terve (2016–2019)

1) Külső környezet elemzése, belső adottságok vizsgálata

Az intézet meghatározó szerepet játszik a magyarországi irodalomtudományban. A hazai irodalomtudomány legjelentősebb méretű és súlyú intézménye, osztályai a diszciplína adott részterületének meghatározó, arculatot, tematikát formáló értelmező közösségei. Megjelenteti a tudományterület mértékadó folyóiratait, könyvsorozatait, szervezi az alapvető fontosságú konferencia- és felolvasás-sorozatokot, kapcsolatot tart külföldi társintézményekkel, nemzetközi szervezetekkel. Közös szakmai rendezvényeket szervez az irodalomtudományt művelő hazai és határon túli tanszékekkel, a szomszédos országok akadémiai testvérintézeteivel, az érintkező bölcsészettudományi kutatási ágak hazai akadémiai kutatóintézeteivel, a közgyűjteményekkel.

Az ITI nem csupán saját kutatóiért, hanem az egész hazai irodalomtudomány állapotáért, minőségéért, perspektívájáért felelősséget visel. A diszciplína legnagyobb kutatói kapacitását megtestesítő intézmény mozgásirányai a szakma egésze számára referenciapontot, episztemikus és tudományszervezési mintát jelentenek. Az ITI határozott törekvése, hogy a hazai irodalomtudományi közéletet minden rendelkezésére álló eszközzel a párbeszédképesség, a kétségtelen minőségű szakmai teljesítményeket megillető tisztelet modalitása irányába mozdítsa.

Az intézet a magyar irodalomtörténet valamennyi korszakának rendszeres, szervezett, kollektív kutatásán dolgozik, és ezt ma is tükrözik a több évtizeddel ezelőtt kialakult szervezeti egységei: a Reneszánsz, a XVIII. Századi, a XIX. Századi és a Modern Magyar Irodalomtörténeti Osztály. Önálló osztály végzi a kelet-közép-európai nemzetek eszmei és irodalmi folyamatainak tanulmányozását. Az Irodalomelméleti Osztály a hazai irodalomtudomány szemléleti és módszertani megújításán, a nemzetközi diskurzustrendek reflektálásán dolgozik. A Bibliográfiai Osztály irodalomtörténeti bibliográfiát állít össze.

2) Az ITI küldetésének megfogalmazása

Az ITI *közfeladatként ellátott alaptevékenységi köreit* az MTA BTK hatályos SZMSZ-e szabja meg (Általános rész, 4.1. pont és Különös rész, II. fejezet, 1.B. pont). Az alaptevékenységi körök figyelembevételével a következő *küldetésnyilatkozat* formálható.

Az ITI feladata a magyar és a regionális irodalomtörténet korszakainak, irányzatainak, műfajainak, alkotóinak rendszerszerű tanulmányozása, amivel az átfogó magyar *irodalomtörténeti szintézis* megírását készíti elő. Ennek egyik feltétele az irodalmi szövegek igényes *textológiai* feldolgozása. Sorozatai *kritikai kiadásban*, az elérhető legkorszerűbb módszertani eljárásokkal és az ismeretek legteljesebb összegzésével adják közre a klasszikus magyar írói életműveket a középkortól a modern irodalomig, elvégezve a nemzeti kulturális örökség irodalmi szövegeinek minőségbiztosított feldolgozását és megőrzését. Jelentős irodalmi és művelődéstörténeti források, ritka nyomtatványok és kéziratok további tudományos szövegkiadásokban látnak napvilágot.

Az intézet nemcsak a magyar nyelvű, hanem a magyarországi latin és a nemzetiségek nyelvén íródott alkotásokat is tanulmányozza. Munkája kiterjed a szomszédos népek és a kultúra egyes területein mintaadó szereppel bíró nyugat-európai nemzetek irodalmaival való kapcsolatrendszer kutatására (komparatiztika). Az irodalom története mellett *az irodalmi gondolkodás, az irodalomtudomány, a kritikai megítélő elvek történetét* is kutatja: az irodalomfogalom és -értelmezés koronkénti változásai a grammatikai, a retorikai, a poétikai, az esztétikai, a nyelvfilozófiai keretek leírása által válnak megérthetővé, sor kerül az irodalmi képzés, az irodalmi intézményrendszer és az irodalmi gondolkodásnak teret adó ismeretelméleti, filozófiai, teológiai nézetek esztétörténeti tanulmányozására.

Az intézet az *irodalomelméleti* kutatásnak mind a strukturalista, mind a posztstrukturalista irányzatait műveli. A főbb témák e területen a *műfaj- és fordításelmélet*, a *narratológia*, a *tropológia*, a *referencia és a szövegimmanencia*, valamint az irodalomtörténet-írás *módszertani kérdései* és új irányzatai.

3) Az ITI stratégiai céljainak meghatározása, szoros kapcsolatban a szervezeti egységek és csoportok céljaival

A küldetésnyilatkozat alapján 2016–2019 között az ITI stratégiai célkitűzései a következők:

1. Az ITI folytatja a kritikai kiadások elkészítését a *Régi Magyar Költők Tára XVI., XVII. és XVIII. századi* sorozatában, a *Bibliotheca Scriptorum Medii Recentisque Aevorum* sorozatban, továbbá II. Rákóczi Ferenc, Arany János, Mikszáth Kálmán, Babits Mihály és Kosztolányi Dezső életművéből. Tudományos kiadásban jelenteti meg Krúdy Gyula életműsorozatát. A korábban papírkiadásban elkészült kritikai kiadások alapján elektronikus kritikai kiadást készít, amelyhez a szövegek és a jegyzetek szemantikai feldolgozáson, technikailag a TEI szintaxisát követő XML kódoláson esnek át. Az elkészült digitális kritikai kiadások az intézet nyilvános, ingyenes portálján kerülnek szolgáltatásra. 2019-re a statikus, kétrétegű PDF-ben elérhető kritikai kiadások sorozata teljessé válik (mintegy 500 kötet), az XML alapú dinamikus szolgáltatásba bevont kötetek száma meghaladja a 25-öt.

2. Az ITI folytatja *A magyar irodalomtörténet bibliográfiája* gondozását. Retrokonverzióban digitalizálja a vállalkozás tíz megjelent kötetét (a kezdetektől 1970-ig és 1991-től 2000-ig). 2016 végére kb. 100.000 bibliográfiai tétel elérhető lesz a nyilvános, ingyenes bibliográfiai portálunkon. 2018 végére a retrokonverzió befejeződik, a tíz kötet teljes anyaga (becslés szerint kb. 300.000 bibliográfiai tétel) szolgáltatásra kerül. A 2013 óta folyó kurrens bibliográfiai gyűjtés 2016 közepétől nyilvánosan elérhetővé válik és folyamatosan gyarapodik ugyanezen a portálon.

3. Készül a *Magyar irodalomtörténet* című szintézis kézírata. 2016 folyamán mindhárom periódusból négy-öt orientációt adó, kidolgozási szövegpéldaként is szolgáló próbaféjezet kerül megvitatásra. A szövegek véglegesített változatai az *Irodalomtörténeti Közlemények* 2016. évi számaiban kerülnek mutatványként közlésre. A 2017–2019 közötti periódusban mindhárom korszak szerzői és szerkesztői összehangoltan és rendszeresen fejezeteket írnak. 2019 végére készen áll a tervezett szintézis mintegy felének kb. 150 szerzői ívnyi kézírata.

4. Folytatódik a *korszakok, irányzatok, műhelyek, szerzők* monografikus és tanulmányokban összegző feldolgozása a magyar és a regionális irodalomtörténet minden korszakára kiterjedően. Az intézet kutatói legalább a számukra kötelezően előírt számú tanulmányt, recenziót és előadásszöveget évről évre elkészítik.

5. Az akadémiai intézmények közötti hagyományos, kelet-közép-európai komparatív témákban folytatott együttműködési projektek mellett az intézet olyan projektet kezdeményez az ún. *hosszú reformáció* kutatására, amely a nyugat-európai tudományos piacon is keresletre számíthat. A téma újdonsága, illetve a mögéje felépített REFORC-centrum meghatározó regionális szerepet jelent. A REFO500, a kora újkori kutatásokat folytató legnagyobb nyugat-európai tudományos konzorcium a kelet-európai térségben található partnerintézményeinek koordinációját az intézet tudományos titkárára végzi; a szervezet a 2020. évi nemzetközi kongresszusát Budapesten tartja.

6. A hazai és a határon túli felsőoktatás számára 2017-ben elindul az intézeti mesterkurzus, amely részint új intézeti profilt, a posztgraduális oktatási kompetenciák és funkciók ellátását hozza létre, részint pedig az intézet hatáskörét növeli azokban a diákközösségekben, amelyekhez másként nem lenne közvetlen szakmai kommunikációja.

4) Az ITI profiljának megfelelő teljesítménymutatók rendszerének felállítása, amely biztosítja, hogy a stratégia megvalósulása megfigyelhető és irányítható legyen

Az egyéni kutatói teljesítmények egzaktak tűnő, ám némileg mechanikus mérése az MTMT-ben rögzített *publikációk* számbavétele. Az MTMT használata immár törvényi kötelezettség, ugyanakkor a pusztán mennyiségi megítélés erősen kérdéses a bölcsészettudományokban, és azt a fajta feladatvállalást sem tudja elismerni, ami a *konferenciák* koncipiálásában és megszervezésében, *egyéb kollektív feladatok* irányításában vagy teljesítésében, a *tudományszervezés* hálátlan adminisztrációjában fejeződik ki. Ezeket a diszfunkciókat küszöböli

ki a személyre szóló, évenként elkészítendő *kutatói minősítés*, amely a foglalkoztatási követelményrendszerben és a munkaköri leírásokban előírt minimumkövetelmények meglétének ellenőrzésén túl az előléptetési és minőségbiztosítási rendszer kulcselemeként is működtethető.

Az egyéni és a kutatócsoporti teljesítmény mérésére szolgálnak az *éves beszámolók* és az elkövetkező évre készített *munkaterv*ek. Ilyenek több évtizede folyamatosan készülnek és rendelkezésre állnak az intézetben, ellenőrzésük folyamatos. Nyilvánvaló, hogy mind a tervek, mind az év végén áttekintett eredmények nagy szórást mutatnak, de az elsődleges megítélési szempont a személyre szabott célkitűzések megvalósítása.

A jelölőnyelvi feldolgozás és a bibliográfiai munka a *tételszámmal*, *karakterszámmal* és a *szintaktikus jelölőelemek számával* is kifejezhető. Az e feladatokban dolgozó munkatársak számára kötelező normaértékek írhatók elő.

5) A stratégiai cselekvési tervek meghatározása: intézeti szintű programok és projektek tervezése éves bontásban

2016: Folyik Bogáti Fazakas Miklós életművének kritikai kiadása, amely a *Régi Magyar Költők Tára: XVI. század* sorozatban lát majd napvilágot. A *Régi Magyar Költők Tára: XVII. század* sorozatban elkészül a *Protestáns gyülekezeti énekek* c. kötet. A *Régi Magyar Költők Tára: XVIII. század* sorozatban megjelenik a 16. kötet (*Pálczi Horváth Ádám válogatott művei*). Az Arany kritikai kiadás munkatársai megjelentetik az *Arany János Munkái* című új sorozat első kötetét (*Lapszéli jegyzetek I. Folyóiratok I.*). Folytatódnak a Babits kritikai kiadás munkálatai: megjelenik a *Babits-kronológiának* az 1921–1926 közötti időszakot lefedő negyedik kötete, megindul a *Versek* kritikai kiadásának sorozata. A nem kritikai elmélyültségű, de jegyzetelt és kommentált kiadások között a lyoni CERPHI, Équipe Montesquieu kutatásaival együttműködésben megjelentetjük Montesquieu *A Törvények szelleméről – Gondolataim* c. kötetét. A *Krúdy Gyula Összegyűjtött Művei* c. sorozatban elkészül két novelláskötet. Szövegkritikai munkálatait hasznosítva Csörsz Rumen István monográfiát ír (*A kesergő nimfától a fonóházi dalokig: Közköltészeti hatások a magyar irodalomban 1700–1800*). Kovács József levéltári kutatások alapján végzett szövegfeltáró munka eredményeit összegzi monográfiájában (*A centralista Pesti Hírlap politikai stratégiai az Ellenzéki Nyilatkozat aláírásáig*). Dávidházi Péter befejezi monográfiáját (*Bibliai minták nemzetiesítése a magyar költészetben*).

Az intézet által megszervezett *Bethlen Miklós-émlék* hazai és külföldi helyszíneken, magyar és angol nyelven öt rendezvényt foglal magába, illetve magyar és angol nyelvű publikációkat tesz lehetővé. A 2016 áprilisában sorra kerülő egynapos workshop (*Az értelmezés hatalma II. Szerző és szerzőség a modernitás előtt*) a szerzői funkciók módszertani problémáit tekinti át. A Reneszánsz Osztály a hazai és külföldi egyetemi műhelyekkel közösen szervezi meg éves nemzetközi nagykonferenciáját (*Bethlen Miklós és a kora újkori börtönirodalom európai hagyománya / Tribute to Miklós Bethlen: Sources, Genres, and Scribal Habits of Early Modern Prison Literature*, Miskolc, 2016. május 18–20.), amely egyszersmind az intézet REFO500-as tagságának egyik központi eseménye lesz. A XIX. Századi Osztály a *Hagyományfrissítés* c. sorozatban Kazinczy Ferenc *Tübingai pályaművéről* szervez tudományos ülésszakot. Az osztály másik kezdeményezése az *Anthropologische Ästhetik in Mitteleuropa 1750–1850* c. esztétikatörténeti konferencia, amelyre a hazai előadókön kívül egy sor nemzetközileg elismert külföldi tudóst hívtak meg. A Modern Magyar Irodalomtörténeti Osztály és az Újvidéki Egyetem Magyar Irodalomtudományi Tanszékének együttműködése eredményeként Budapesten kerül megrendezésre a *Fiktív és valós topográfiák* c. konferencia.

2017: Meg jelenik a 18. századi ponyvaszövegek antológiájának I. kötete (*Lírai dalok*). Az Arany kritikai kiadásban három kötet publikálása van kilátásban: *Szent Iván-éji álom*, *Kisebb elbeszélő költemények*, *Kisebb költemények III*. Az Arany-textológia számára megkerülhetetlen publikáció lesz Arany János könyveinek annotált katalógusa. A *Krúdy Gyula Összegyűjtött Művei* sorozatban elkészül két novelláskötet. A Kosztolányi Dezső-életmű kritikai kiadásának sorozatában várható kötetek: *Levelezés II.*, *A bús férfi panaszai* és *Tengerszem*. Meg jelenik két

korábbi konferenciánk tanulmánykötete: a miskolci Bethlen Miklós-konferencia magyar és angol nyelvű előadásait közléte két nyelvű kötet és az ugyancsak miskolci helyszínen, 2015-ben tartott fordítási irodalom-konferencia előadásainak kötetét („*Nunquam autores, semper interpretes*”: *A magyarországi fordítási irodalom a 18. században*). Az Arany János-émlékév tudományos rendezvényeinek hozadéka az a két tanulmánykötet, amely az Arany-életmű összehasonlító irodalmi (*Arany János és az európai irodalom*) és művelődéstörténeti kontextusait (*Arany János és a magyar művelődéstörténet*) értelmezi. Kálmán C. György a modern magyar irodalomról, Szolláth Dávid Mészöly Miklósról publikál monografikus igényű munkát. Berkes Tamás a cseh dekadenciáról szóló monográfiáját jelenteti meg.

A Reneszánsz Osztályon mesterkurzus indul olyan, az alapképzésen már túl lévő, de a doktori stúdiumaikat be nem fejezett bölcsészhallgatók számára, akiket a kora újkori irodalomtörténet érdekel. Az évente megrendezendő egyhetes intenzív képzés és tutoriális foglalkozások során a résztvevők az egyetemi képzésüket kiegészítő módszertani, forráshasználati, tudománytörténeti jártasság elsajátítására kapnak lehetőséget és szakmai újdonságokról értesülhetnek. Ugyancsak a Reneszánsz Osztály rendezi meg *Az értelmezés hatalma III.* c. workshopot, amely az olvasói funkciók és a szövegbefogadás elméleti és módszertani vonatkozásait járja körül. Az Arany-émlékév rendezvényei: konferencia Nagyszalontán, az MTA nagygyűlésén, Nagykőrösön, végül a Tudomány Ünnepe. A reformáció 500. évfordulójára emlékezik a REFO500-as debreceni konferencia (*A magyar reformáció és emlékezési helyei 1517–2017*). A XVIII. Századi Osztály *Felvilágosult társaságok, irodalom és tudomány Közép-Európában* címmel szervez nemzetközi tanácskozást (Budapest, 2017. október 11–14.) a Humboldt Kollégium részvételével és támogatásával.

2018: A *Bibliotheca Scriptorum Medii Recentisque Aevorum* sorozatban megjelenik Oláh Miklós leveleinek kritikai kiadása. Az Arany kritikai kiadásban előreláthatólag megjelenik újabb három kötet: a *Toldi*, a *Kisebb költemények I.*, illetve az *Arisztophanész-fordítások* első kötet. Folytatódnak a Mikszáth- és Krúdy-életművek kiadásai, az előbbiből egykötetnyi *editio minor*, míg az utóbbiból újabb novelláskötetek készülnek el. Befejeződik a digitális Mikes-szótár. Cserei Mihályról jelentet meg írás- és olvasástörténeti kutatásokat reflektáló tanulmánykötetet Tóth Zsombor (*Cserei Mihály: homo scribens*). Csörsz Rumen István *Újdonnan új régiségek: Magyar ponyvakultúra a 18. században* címmel készít kismonográfiát. Dávidházi Péter megjelenteti *Studies in Shakespeare, Biblical Allusions and Hungarian Literature* c. angol nyelvű tanulmánykötetét, míg Török Zsuzsa *Írói életpályák és sajtóirodalom a 19. század második felében* c. monográfiában összegzi kutatásait. Monografikus igényű műelemző kötet várható Z. Varga Zoltántól a magyar önéletrajzi szövegkorpuszokról, illetve Hajdu Pétertől a római szerelmi elégiáról és európai recepciójáról.

A Reneszánsz Osztály a hazai és külföldi egyetemi műhelyekkel közösen szervezi meg éves nemzetközi nagykonferenciáját Kolozsvárott, melynek témája a kora újkori tudományos dialógus és a felekezeti kultúrák viszonya. Folytatódik az 2017-ben elindított mesterkurzus. Feláll az intézet nemzetközi ún. REFORC-centruma, amely a kora újkori irodalom és kultúra multidiszciplináris és komparatív szempontú vizsgálatát szorgalmazza. A centrum szakmai működését biztosító projekt témája *A hosszú reformáció (1500–1800) és az irodalmi kultúra Közép- és Kelet-Európában* (*Long Reformation and Literary Culture in Central and Eastern Europe*). A központnak kettős célja lesz: a REFO500 nemzetközi kapcsolatháló bekapcsolása a magyar tudományosságba, illetve a magyar kutatási eredmények és projektek nemzetközi fórumokra és intézményekbe való eljuttatása, idegen nyelven történő publikálása.

2019: II. Rákóczi Ferenc műve, a *Confessio peccatoris* francia fordításának kritikai kiadása. Az RMKT: XVIII. század c. sorozat kiadja Kalmár György verseinek kritikai kiadását. Az Arany kritikai kiadásban napvilágot lát a *Dalgyűjtemény* és a *Hamlet*-fordítás. A Mikszáth kritikai kiadásban egykötetnyi *editio maior* készül, amely lezárja a fontosabb szépprózai művek kritikai kiadását: *Összes művei 44.*, *Elbeszélések 15.* Új, kiadatlan anyagok közlésével elkészül Kertész Imre *Sorstalanság* című alkotásának kritikai jellegű kiadása. Véglegesítjük a 18. századi

fordításirodalmi adatbázist, amelyet a XVIII. Századi Osztály a Petőfi Irodalmi Múzeummal együttműködésben készít. A XIX. Századi Osztály a 18–19. századi magyar regények repertóriumát teszi elérhetővé. Tüskés Gábor *Litterae Hungariae* c. német nyelvű tanulmánykötetét külföldi kiadónál jelenteti meg. Fórizs Gergely a 18–19. századi esztétikai gondolkodáshoz kapcsolódó kutatói és tudományszervezői erőfeszítéseinek eredményeként két publikációt tervez: egy esztétikatörténeti monográfiát és egy német nyelvű esztétikatörténeti tanulmánygyűjteményt. Jeney Éva monográfiája a magyar írók tanúságtételeit dolgozza fel az I. világháborús franciaországi civil internálásokról, Bezeczky Gábor monográfiája az időszaki sajtóról mint az irodalom közegéről szól. Kalavszky Zsófia publikálja monográfiáját (*Puskin életműve az orosz és a magyar kultuszkutatások kontextusában*).

A hagyományosan évente megrendezésre kerülő konferencia-sorozatainkon kívül a 2017-ben elindított mesterkurzust is megszervezzük, ezúttal külföldi helyszínen, Kolozsvárott, a Lucian Blaga Központi Egyetemi Könyvtárban, ennek különleges kora újkori kézirat- és könyvállományát hasznosítva. Kitűnő alkalom lesz arra, hogy a határon túli magyar diákoknak is megadhassuk a lehetőséget, hogy ebben a képzési formában részesülhessenek. Az Irodalomelméleti Osztályon folyó összehasonlító irodalomtudományi projekt munkatársai a Kínában sorra kerülő XXIV. ICLA-kongresszuson saját szekcióban lépnek fel.

6) Az intézeti cselekvési tervek gazdasági hátterének tervezése (üzleti tervezés)

Az intézet nem önálló gazdálkodási egység, költségvetési működési forrásait az MTA BTK megfelelő arányban felosztott keretei biztosítják. A 2012-es kutatóközponti összevonás után az intézet új vezetősége új logisztikai perspektívák és egy racionálisabb adminisztráció révén szervezi az intézet tudományos életét és általános működését.

A költségvetési alapellátáson felül folyamatosan pályázunk kutatásra, publikálásra és digitalizálásra. A tudományos vállalkozások anyagi hátterét csakis sikeres és jól irányított pályázati tevékenység garantálhatja, aminek egyik feltétele a folytonos szakmai innováció, mint például a hagyományos textológiai projektek mellett a digitális filológia újdonságainak az asszimilálása és termékeny alkalmazása. A sikeresebb külföldi finanszírozás érdekében az intézet erőteljesen építi és bővíti nemzetközi kapcsolatrendszerét is.

A stratégia megfontoltan ötvözi a hagyományosan jól működő és piacképes vállalatok (pl. a nemzeti kulturális örökség textuális korpuszáinak gondozása) mellett az innovációt és tanulást feltételező, nemzetközi kapcsolattörekét implikáló és bővítő kezdeményezéseket.

7) A stratégiából levezetett intézkedések nyomon követése (visszacsatolás), a stratégiai akciók megvalósulásának mérése, ellenőrzése

A visszacsatolás főbb intézményes formái a következők:

- állandó sajtófigyelés a médiavisszhang analizálására, az interdiszciplináris partnerek véleményének és visszajelzésének, illetve az MTA BTK értékelésének figyelembevétele;
- évenkénti egyéni és osztályonkénti önértékelés a tudánymetriai és citációs adatok kimutatásával (lásd fent a 4. pontot), a következő évre vonatkozó tervek áttekintése;
- az osztályvezetői értekezlet ülésézése az intézetigazgató vezetésével, az állásfoglalásuk kikérése minden szakmai és az intézet fejlődésére nagyobb hatást gyakorló döntésben;
- intézeti plenáris értekezlet összehívása stratégiai kérdések megvitatása céljából;
- az intézeti vezetőség (igazgató, tudományos titkár, szakmai érdekvédelmi szervezet képviselője) egyeztet a tennivalókról, dönt és a döntés végrehajtását ellenőrzi.

Budapest, 2016. április 25.

Kecskeméti Gábor
igazgató

Fodor Pál
főigazgató